

УДК 342.9

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-2-16-195-200><https://orcid.org/0009-0001-2399-8294>

*Остащенко Антон Сергійович,
аспірант юридичного факультету
Харківського національного університету імені В.Н.
Каразіна,*

ПРАВИЛА ПРО ДОКАЗУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Анотація. Відповідно до Конституції України, права і свободи людини – є пріоритетом у державній діяльності, а їх закріплення і забезпечення є головним завданням держави. Основною метою функціонування адміністративних судів України полягає у захисті прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин. Для повного та всебічного розгляду справи вагоме місце посідають докази, які зібрані у законному порядку з дотриманням їх вимог: допустимості та належності. Нормами адміністративно-процесуального законодавства встановлено, що будь-який публічно-правовий спір, який віднесений до юрисдикції адміністративного суду, потребує достатнього та всебічного дослідження доказів, тобто встановлення фактичних відомостей, які мають значення для вирішення справи.

Процесуальне адміністративне право у межах своїх завдань і компетентностей забезпечує виконання цілей засобами адміністративного судочинства. При цьому при здійсненні судових проваджень забезпечується належна процедура доказування, тобто пізнавальна, розумова діяльність у рамках процесуальних правових норм, регламентованих КАС України. Ця діяльність здійснюється судом та особами, які беруть участь у справі (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб), тобто суб'єктами доказування, з метою встановлення всіх обставин справи для визначення юридичних фактів, якими буде правильно вирішено публічно-правовий спір.

Доказування в адміністративному судочинстві на науковому рівні є малодослідженим, переважно є частиною загального підходу до наукового обґрунтування відповідних приписів КАС України.

Доказування – це послідовний процес, який має чітко визначені етапи, які повинні здійснюватися в певному порядку з дотриманням встановлених законом правил та норм. Основними етапами доказування в адміністративному судочинстві України є збирання доказів, їх дослідження та подальша оцінка. Кожен із зазначених етапів характеризується розумовою та процесуальною діяльністю суб'єктів адміністративного судочинства у визначеному процесуальним законом порядку, що охоплюється поняттям та змістом доказування.

Ключові слова: суб'єкт владних повноважень, докази, предмет доказування, строк подання доказів, принципи адміністративного судочинства, адміністративний суд.

Annotation. *According to the Constitution of Ukraine, human rights and freedoms are a priority in state activity, and their consolidation and provision is the main task of the state. The main purpose of the functioning of the administrative courts of Ukraine is to protect the rights, freedoms and interests of individuals in the field of public legal relations. For a full and comprehensive consideration of the case, evidence, which is collected in a legal manner and complies with their requirements: admissibility and propriety, has an important place. The norms of administrative-procedural legislation establish that any public-law dispute referred to the jurisdiction of an administrative court requires a sufficient and comprehensive investigation of the evidence, that is, the establishment of factual information that is important for the resolution of the case.*

Procedural administrative law, within its tasks and competences, ensures the fulfillment of goals by means of administrative proceedings. At the same time, when conducting court proceedings, the proper procedure of proof is ensured, that is, cognitive, mental activity within the limits of procedural legal norms regulated by the CAS of Ukraine. This activity is carried out by the court and persons participating in the case (parties, third parties, representatives of the parties and third parties), i.e. the subjects of evidence, with the aim of establishing all the circumstances of the case in order to determine the legal facts that will correctly resolve the public legal dispute.

Evidence in administrative proceedings at the scientific level is poorly researched, mostly it is part of the general approach to the scientific substantiation of relevant prescriptions of the CAS of Ukraine.

Evidence is a sequential process that has clearly defined stages that must be carried out in a certain order in compliance with the rules and regulations established by law. The main stages of proof in the administrative proceedings of Ukraine are the collection of evidence, their research and further evaluation. Each of the specified stages is characterized by the mental and procedural activity of the subjects of administrative proceedings in the order determined by the procedural law, which is covered by the concept and content of proof.

Key words: *subject of authority, evidence, subject of proof, term of submission of evidence, principles of administrative proceedings, administrative court.*

Постановка проблеми. Конституція України наголошує, що права і свободи людини – є пріоритетом у державній діяльності, а їх закріплення і забезпечення є головним завданням держави. Відповідно до основного Закону України, основною метою функціонування адміністративних судів полягає у захисті прав, свобод та інтересів особи у сфері публічно-правових відносин [1].

Саме доказування є послідовним процесом, який має чітко визначені етапи, які повинні здійснюватися в певному порядку з дотриманням встановлених законом правил та норм, при цьому дослідження питання доказів та доказування є важливим в адміністративному судочинстві, адже правильне

визначення поняття доказів, а також того, що належить до доказів, розмежування засобів доказування буде сприяти всебічному розгляду справи та винесенню законного рішення по справі. Доказування в адміністративному судочинстві на науковому рівні є малодослідженим, переважно є частиною загального підходу до наукового обґрунтування відповідних приписів КАС України.

Нормами адміністративно-процесуального законодавства встановлено, що будь-який публічно-правовий спір, який віднесений до юрисдикції адміністративного суду, потребує достатнього та всебічного дослідження доказів, тобто встановлення фактичних відомостей, які мають значення для вирішення справи.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до ч. 1 ст. 72 КАСУ, доказами в адміністративному судочинстві є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги чи заперечення учасників справи, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи [2]. З приводу цього питання серед науковців процесуалістів існують і інші думки, які можна звести до розуміння доказів як інформації. Наприклад, такі вчені як І.Г. Козинець та В.Я. Кравченко визначають докази як інформацію, яка використовується учасниками провадження в адміністративному судочинстві для встановлення наявності або відсутності певних обставин, фактів, подій, і застосовується для здійснення процедури доказування, яка включає в себе такі складники, як дослідження та оцінка цих доказів [3, с. 175].

Аналізуючи зміст запропонованих визначень, можемо дійти висновку, що вчені розглядають інформацію як доказ за наявності таких умов: 1) така інформація містить дані про наявність або відсутність адміністративного правопорушення, винуватість особи в його вчиненні, наявність порушеного права чи інші обставини, які можуть мати значення для вирішення справи; 2) така інформація одержана в порядку, передбаченому законодавством [4, с. 460].

Дослідження доказів є важливим етапом під час розгляду справи, який пов'язаний із з'ясуванням інформаційного та смислового значення доказів. Правила про доказування сконцентровані в главі 5 розділу 1 Кодексу про адміністративне судочинство, а також в інших нормах кодексу, що містять інформацію, необхідну для формування знань про специфіку доказування в адміністративному судочинстві.

Згідно з КАС, а саме ч.2 ст 73, до предмета доказування належать обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню під час ухвалення судового рішення. Відповідно до Постанови Верховного Суду від 29 липня 2020 року, предмет доказування – це факти, які становлять основу заявлених вимог і заперечень проти них або мають інше значення для правильного розгляду справи; встановленню і перевірці доказами, виходячи з його позиції, підлягають також причини та умови, які сприяли виникненню публічно-правового спору [5].

Докази мають належним чином відповідати вимогам, що передбачені у статтях 73-76 Кодексу адміністративного судочинства, а саме:

- належність доказів;
- допустимість доказів;
- достовірність доказів;
- достатність доказів.

Процес доказування в адміністративному судочинстві складається з наступних етапів, що послідовно змінюються один одним, є нерозривно пов'язаними, що створює умови для переходу до іншого етапу, а також обумовлює можливість його здійснення:

1) збирання доказів – це початковий етап, протягом якого суд та учасники адміністративного судочинства здійснюють сукупність процесуальних дій, що спрямовані на виявлення доказів;

2) дослідження доказів як подальший етап, у ході якого суд та учасники судочинства безпосередньо сприймають докази;

3) оцінка доказів як завершальний етап, під час якого існує розумова діяльність визначених суб'єктів доказування, спрямована на встановлення допустимості, належності, достовірності кожного доказу окремо й достатності і взаємного зв'язку їх в сукупності [6, с.11].

В адміністративних справах, де позивачем є приватна особа, яка наполягає на протиправності рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, обов'язок щодо доказування правомірності рішень, дій чи бездіяльності покладається на відповідача – суб'єкта владних повноважень, який повинен надати судові всі наявні у них документи, предмети чи інформацію, які можуть бути використані як докази справах. Це правило обумовлює особливість саме адміністративного судочинства і є логічним та справедливим.

Кодекс адміністративного судочинства виділяє обставини, які не підлягають доказуванню. Але потрібно зауважити, що стосовно більшості цих підстав є застереження, що говорить про можливість суду у деяких випадках вимагати від учасників справи подати з метою підтвердження або спростування тих обставин, що за процесуальним закономне підлягають доказуванню. До них відносяться:

1. обставини, що визнають учасники справи;
2. обставини, що визнав суд загальновідомими;
3. обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили;
4. обставини, встановлені вироком суду в кримінальному провадженні, ухвалою про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постановою суду в справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили.

Законодавець зобов'язує учасників справи подати всі докази, що є в їхньому розпорядженні, до завершення підготовчого провадження. Відповідно до ст 79 КАС, суд може самостійно визначити строк для подання: доказів, щодо обставин, які одна із сторін відмовилася надавати; додаткових доказів у разі зміни предмета, підстав позову або подання зустрічного позову, а значить, і зміни обставин, обов'язкових для з'ясування. Згідно Постанови Верховного Суду,

в якій наголошується, що долучення до матеріалів справи невчасно поданих доказів це є право, а не обов'язок суду, питання про долучення таких доказів розв'язує суд на власний розсуд з урахуванням поважності причин невчасного їх подання [7]. Тобто для прийняття доказів до розгляду, що подані невчасно, важливим є встановлення причини невчасної подачі як поважної.

Правила доказування та доказів в адміністративному судочинстві обумовлені особливостями, що характерні цьому виду процесу. І основою тут відіграють принципи адміністративного судочинства, а саме: змагальності, диспозитивності та офіційного з'ясування всіх обставин у справі. І якщо перші дві вимоги щодо змагальності та диспозитивності характерні всім судовим процесам, то офіційне з'ясування всіх обставин по справі – є саме спеціальним принципом адміністративного судочинства, що відображає його самобутність. При цьому офіційне з'ясування всіх обставин по справі досить вагомо впливає на диспозитивність та змагальність, що надає, в свою чергу, особливостей та рис адміністративному судовому процесу взагалі [8]. Згідно з Постановою Верховного Суду, принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі вимагає від суду: зазначити обставини, які необхідно встановити для розв'язання спору, визначити, якими доказами сторони можуть обґрунтувати свої доводи чи заперечення щодо цих обставин, а в разі необхідності – пропонувати особам, які беруть участь у справі, доповнити чи пояснити певні обставини й у зв'язку з цим надати додаткові докази [9]. Отож, як зазначено, закон вимагає від суду з'ясувати всі обставини у справі, а якщо матеріалів для цього не досить, суд має з власної ініціативи витребувати необхідні докази.

Адміністративний процесуальний закон не дає прямої відповіді щодо можливості суду виявляти та витребувати докази з власної ініціативи після завершення підготовчого провадження. Але аналіз статей КАС дає дійти висновку, що суд має право збирати докази на будь-якому етапі процесу (ст.226-227).

Висновки. Отже, основними етапами доказування в адміністративному судочинстві України є збирання доказів, їх дослідження та подальша оцінка. Кожен із зазначених етапів характеризується процесуальною та розумовою діяльністю суб'єктів адміністративного судочинства у визначеному процесуальним законом порядку, що охоплюється поняттям та змістом доказування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>
3. Козинець І.Г., Кравченко В.Я. Окремі питання доказів та доказування в адміністративному судочинстві на сучасному етапі. Юридичні наукові електронні журнал. 2021. № 2. С. 173–177
4. Адміністративний процес України : підручник / за заг. ред. Д.І.осифовича. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 500 с.
5. Постанова Верховного Суду від 29 липня 2020 р., справа №826/10089/18. URL <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/90713783>

6. Андрійцьо В.Д. Дослідження доказів як етап процесу доказування в цивільному судочинстві. Вісник Вищої ради юстиції. 2013. № 3 (15). С. 7–17
7. Постанова Верховного Суду від 4 березня 2021 р., справа № 826/3113/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95315465>
8. Адміністративне судочинство: підручник / за заг.ред. Н. Писаренко, Київ : К.І.С., 2024. 336с.
9. Постанова Верховного Суду від 14 травня 2020 р., справа № 822/1910/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89217190>